

# 4000 de săptămâni

Time management pentru  
măritori!



**Oliver Burkeman**

Traducere din engleză de  
Anca Bărbulescu

Titlul și subtitlul originale: *FOUR THOUSAND WEEKS*  
*Time Management for Mortals*  
Autor: Oliver Burkeman

Copyright © 2021 by Oliver Burkeman

Copyright © Publica, 2022 pentru prezenta ediție

Tutte dreptări rezervate. Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau difuzată în orice formă sau prin orice mijloc, scris, foto sau video, exceptând cazul unor scurte citate sau recenzii, fără acordul scris din partea editurii.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BURKEMAN, OLIVER

4000 de săptămâni : time management pentru muritori / Oliver Burkeman ; trad. din engleză de Anca Bărbulescu. - București : Publica, 2022

ISBN 978-606-722-522-9

I. Bărbulescu, Anca (trad.)

1  
2022

EDITORI: Cătălin Muraru, Silviu Dragomir

DIRECTOR EXECUTIV: Adina Vasile

REDACTOR ȘEF: Ruxandra Tudor

DESIGN COPERTĂ: Alexe Popescu

REDACTOR: Mădălina Tudor

CORECTORI: Rodica Crețu, Paula Rotaru

DTT: Dragoș Tudor

## Cuprins

Introducere. Pe termen lung, suntem morți toți ..... 11

### PARTEA ÎNTÂI: ALEGE SĂ ALEGI

1. Viața care-și acceptă limitele .....	25
2. Capcana eficienței .....	43
3. Cum acceptăm fintudinea .....	61
4. Cum să procrastinezi mai bine .....	75
5. Problema pepenelut .....	93
6. Întrerupătorul întm .....	105

### PARTEA A DOUA: FĂRĂ CONTROL

7. Niciodată nu avem timp .....	115
8. Ești aici .....	127
9. Redescoperirea odihnei .....	143
10. Spirala nerăbdării .....	163
11. Nu te da jos din autobuz .....	173
12. Singurătatea nomadului digital .....	185
13. Terapia prin neimportantă cosmică .....	201
14. Boala umană .....	211
Încheiere. Dincolo de orice speranță .....	225
Addenda. Zece instrumente pentru acceptarea fintudinei	231
Note .....	241
Mulțumiri .....	259

## Introducere

Pe termen lung, suntem morți toți

Durata de viață medie a unui om este absurd, îngrozitor, insultător de scurtă. Iată o metodă de a pune lucrurile în perspectivă: primii oameni moderni au apărut în câmpiile Africii acum cel puțin 200 000 de ani, iar oamenii de știință estimează că viața, într-o formă sau alta, va continua încă 1,5 miliarde de ani sau mai mult, până când căldura tot mai intensă a soarelui condamnă și ultimul organism la moarte. Și tu? Presupunând că apuci 80 de ani, vei fi trăit cam 4 000 de săptămâni.

Bineînțeles, se poate să ai noroc: dacă trăiești până la 90 de ani, vei fi trăit aproape 4 700 de săptămâni. Poate vei fi *super-norocos*, ca Jeanne Calment, din Franța, care avea, conform estimărilor, 122 de ani când a murit, în 1997, așadar cea mai bătrână persoană documentată vreodată.<sup>1</sup> Calment susținea că își amintea că făcuse cunoștință cu Vincent van Gogh (cel mai clar ținea minte că mirosea a alcool) și a apucat nașterea primului mamifer clonat cu succes, oaia Dolly, în 1996. Biologii preconizează că în curând duratele de viață cât de cât apropiate de cea a lui Calment vor fi la ordinea zilei.<sup>2</sup> Dar nici ea nu a avut parte decât de vreo 6 400 de săptămâni.

Când exprimăm situația în termeni atât de izbitori, ne este mai ușor să înțelegem de ce filosofi, din Grecia antică până în prezent, consideră simplitatea vieții problema definitorie a existenței umane: suntem dotați cu capacitatea mentală de a face planuri aproape infinite de ambițioase, dar nu avem timp deloc să le punem în acțiune. „Viața care ne este dată aleargă atât de iute încât, în afara câtorva, pe ceilalți îi părăsește toc-

mai când se pregăteau să trăiască”<sup>4</sup>, se plângea Seneca, filosoful roman, într-o scrisoare cunoscută azi cu titlul *De brevitae vitae*. Prima oară când am calculat cele 4 000 de săptămâni, m-a luat cu amețelă; dar după ce mi-am revenit am început să-mi bat la cap prietenii, cerându-le să ghicească – așa, la întâmplare, fără nicio aritmetică mintală – câte săptămâni cred ei că se poate aștepta să trăiască un om obișnuit. O prietenă a dat un număr cu șase cifre. Dar, după cum m-am simțit dator s-o informez, un număr de săptămâni cu șase cifre destul de modest (310 000) este durata aproximativă a *întregii civilizații umane*, începând de la sumerienii antici din Mesopotamia. La aproape orice scară temporală relevantă, cum a scris filosoful contemporan Thomas Nagel, „cu toții vom muri din clipă în clipă”.<sup>5</sup>

De aici rezultă că time managementul, definit în linii mari, ar trebui să fie preocuparea principală a tuturor. Se poate spune că toată viața nu înseamnă altceva decât time management. Și totuși disciplina modernă cu acest nume (la fel ca ruda ei mai șic, productivitatea) este o chestiune deprimant de îngustă în gândire, concentrată pe cum ne putem achita la foc automat de cât mai multe sarcini de lucru, cum putem pune la punct rutina perfectă pentru prima parte a zilei sau cum să ne gătim toate cinele pe o săptămână într-un singur calup mare, duminica. Lucrurile acestea contează și ele într-o oarecare măsură, sigur că da. Dar în niciun caz nu sunt singurele care contează. Lumea este plină de minuni și totuși rareori vezi vreun guru al productivității care să pară să fi luat în considerare posibilitatea ca scopul suprem al *ocupării* noastre frenetice să fie să percepem mai mult din minunile acelea. În plus, se pare că lumea se îndreaptă către iad într-un căruț de mână

<sup>4</sup> Despre viața scurtă, trad. Elena Lazăr, în *Scriseri filosofice alese*, Lucius Annaeus Seneca, Minerva, București, 1981, p. 41 (n.r.).

– viața noastră civică a luat-o razna, o pandemie a paralizat societatea, iar planeta devine tot mai fierbinte –, dar mult succes în a găsi un sistem de time management care să facă niște loc și pentru interacțiune productivă cu concetățenii tăi, cu evenimentele actuale sau cu soarta mediului. Poate cel mult ai presupus că există câteva cărți despre productivitate care iau în serios realitățile dure ale scurtimii vieții, în loc să se prefacă pur și simplu că putem ignora subiectul. Dar, dacă ai crezut asta, n-ai avut dreptate.

Așadar, cartea de față este o încercare de a contribui la restabilirea echilibrului – de a vedea dacă putem să descoperim sau să recuperăm modalitățile în care ne gândim la timp și care să prezinte corect situația noastră reală: scurtimea scandalosă și posibilitățile scânteietoare din cele 4 000 de săptămâni pe care le avem de trăit.

## Viața pe bandă rulantă

Într-un anume sens, firește, în ziua de azi nimeni nu are nevoie să i se spună că nu este timp. Suntem obsedați de inboxuri supraîncărcate și de liste de priorități, bântuiți de senzația vinovată că ar trebui să facem mai mult sau altceva, sau pe amândouă. (Cum poți fi sigur că oamenii se simt atât de ocupați? Este ca gluma despre cum poți ști dacă cineva este vegan: nicio grijă, o să-ți spună singur.) Studiile arată, în majoritate, că ne simțim mai presați de timp<sup>6</sup> ca niciodată; și totuși, în 2013, o cercetare a unei echipe de oameni de știință olandezi a prezentat posibilitatea amuzantă ca astfel de studii să subestimeze amploarea epidemiei de ocupare – pentru că oamenii extrem de ocupați se simt prea ocupați să participe la studii.<sup>7</sup> Recent, odată cu creșterea economiei part-time și freelance,

I-am reinventat pe „sunt ocupat” sub forma lui „sunt în priză”<sup>6</sup> – munca neîncetată este văzută nu ca o povară de îndurat, ci ca o alegere de viață splendidă, despre care merită să te lauzi pe canalele de socializare. În realitate, este însă aceeași veche problemă, împinsă la extrem: presiunea de a îndesa cantități de activitate tot mai mari într-o cantitate de timp zilnic care se încâpățânează să nu crească.

Și totuși starea noastră de ocupare nu este decât începutul. Multe alte nemulțumiri, dacă ne oprim să le analizăm, sunt legate de fapt de timpul nostru limitat. Să luăm bătălia zilnică împotriva conținutului online care ne distrage atenția și senzația alarmantă că ne-a scăzut atât de tare capacitatea de concentrare, încât până și aceia dintre noi care în copilărie erau șoareci de bibliotecă de-abia reușesc acum să parcurgă un paragraf fără să simtă imboldul de a întinde mâna după telefon. Până la urmă, situația este îngrijorătoare, pentru că reprezintă un eșec de a ne folosi la maximum de un timp foarte limitat. (Nu te-ai mai detesta atât de tare pentru că ți-ai pierdut toată dimineața pe Facebook dacă rezerva ta de dimineață ar fi inepuizabilă.) Sau poate că problema ta nu este că ești prea ocupat, ci că ești insuficient de ocupat, că lanțezi într-un loc de muncă plicticos sau nici nu ai un loc de muncă. Și situația asta devine mult mai stresantă în lumina scurtimii vieții, pentru că îți consumi timpul limitat într-un mod care nu se potrivește cu ce ai vrea tu. Chiar și unele dintre cele mai urâte aspecte ale epocii noastre (ca politica de o polarizare feroce și teroriștii radicalizați cu clipuri de pe YouTube) pot fi explicate, mai pe ocolite, prin aceleași realități fundamentale legate de scurtimea vieții. Tocmai pentru că timpul și atenția noastră sunt atât de limitate, așadar prețioase, companiile din

<sup>6</sup> În original, *hustle* (n.l.).

spatele canalelor de socializare sunt motivate să le acapareze cât mai mult, prin orice mijloace necesare – motiv pentru care le arată utilizatorilor material garantat să-i facă să fie furioși, în loc de lucruri mai plictisitoare și mai corecte.<sup>6</sup>

Mai sunt și nenumăratele dileme umane eterne – cu cine să te căsătorești, dacă să faci copii și ce fel de carieră să urmărești. Dacă am avea mii de ani de trăit, și *aceia* ar fi mult mai puțin chinuitoare, fiindcă am avea destul timp la dispoziție încât să stăm decenii întregi să testăm fiecare tip de existență posibilă. În paralel, niciun catalog al necazurilor noastre legate de timp nu ar fi complet dacă nu am menționa acel fenomen alarmant, familiar oricui a trecut cât de cât de 30 de ani, care face ca timpul să pară că accelerează pe măsură ce îmbătrânești – și accelerează constant până când, dacă este să ne luăm după ce spun oamenii de 70-80 de ani, lunile zboară pe lângă tine ca minutele. Este greu de închipuit o situație mai crudă: mai ales că cele 4 000 de săptămâni ale noastre se scurg constant; cu cât mai puține ne rămân, cu atât mai repede ni se pare că le pierdem.

Iar dacă relația cu timpul nostru limitat a fost mereu dificilă, evenimentele recente au adus-o într-un punct de cotitură. În 2020, în izolare, din cauza pandemiei provocate de coronavirus, cu rutinele obișnuite suspendate, mulți au spus că aveau senzația că timpul se dezintegrează, ceea ce le dădea impresia bulversantă că zilele treceau cumva în goană și în același timp se târau interminabil. Timpul ne-a dezbinat, chiar mai mult decât înainte: pentru cei cu locuri de muncă și copii mici acasă, nu era destul; pentru cei trimiși în șomaj tehnic sau fără loc de muncă, era prea mult. Oamenii au ajuns să lucreze la ore ciudate, detașați de ciclurile luminii și întunericului, cocoșați peste laptopuri luminoase acasă, sau riscându-și viețile în spitale și în depozitele magazinelor online. Plutea o

stare de parcă viitorul fusese pus în stand-by și ne lăsase pe mulți dintre noi blocați, după exprimarea unui psihiatru, „într-un nou tip de prezent etern” – un limb încărcat de anxietate al scrollatului pe canalele de socializare și al întâlnirilor aiurea pe Zoom și al insomniei, în care părea imposibil să ne facem planuri cu sens sau măcar să ne imaginăm clar viața dincolo de sfârșitul săptămânii viitoare.<sup>7</sup>

În situația aceasta, este cu atât mai frustrant că atât de mulți dintre noi nu ne pricepem *deloc* să ne administrăm timpul limitat – că eforturile noastre de a profita de el la maximum nu doar că eșuează, ci par, în mod frecvent, să înrăutățească lucrurile. De ani întregi suntem potopiți de sfaturi despre cum să trăim viața optimizată la maximum, în cărți cu titluri ca *Productivitate extremă și Săptămâna de lucru de patru ore și Mai inteligent, mai repede, mai bine*, plus pagini web pline de „life hacks” cu care să mai tăiem câteva secunde din treburile de zi cu zi. (A se observa sugestia curioasă cuprinsă în termenul acesta, „life hack”: anume că cea mai bună metaforă pentru viața ta este un dispozitiv defect, care are nevoie de modificări ca să nu mai funcționeze la parametri suboptimi.) Există numeroase aplicații și dispozitive portabile care ne ajută să maximizăm câștigurile din ziua de lucru, din exercițiul fizic, ba chiar și din somn, plus băuturi care înlocuiesc mesele, ca Soylent, ca să eliminăm timpul irosit luând cina. Iar argumentul de vânzare principal a o mie de alte produse și servicii, de la electrocasnice de bucătărie la servicii de banking online, este că te vor ajuta să atingi scopul universal aplaudat de a îndesa cât mai multe în timpul pe care-l ai.

Problema nu este neapărat că tehnicile și produsele acestea nu funcționează. Ci că funcționează – în sensul că vei face mai multe, vei alerga la mai multe ședințe, îți vei duce copiii la mai multe activități după școală, vei genera mai mult profit pentru

angajatorul tău – și totuși, paradoxal, te simți doar mai ocupat, mai stresat și, cumva, mai gol pe dinăuntru. În lumea modernă, după cum a observat odată antropologul american Edward T. Hall, timpul pare o bandă rulantă de neoprit, care ne aduce sarcini noi imediat după ce reușim să ne achităm de cele vechi; iar când devii „mai productiv”, nu faci decât să determini accelerarea benzii rulante.<sup>8</sup> Sau, în cele din urmă, defectarea ei: acum se întâmplă des să auzim, mai ales de la adulții mai tineri, că au o stare de epuizare generală, instalată până în oase, caracterizată de incapacitatea de a duce la capăt sarcini zilnice elementare – epuizarea paralizantă a „unei generații de unelte atent reglate, modelate din faza de embrion să fie mașini de producție mari și tari”, în cuvintele criticului social milenial Malcolm Harris.

Acesta este adevărul înnebunitor despre timp pe care cele mai multe sfaturi pentru organizarea lui par să-l treacă cu vederea. Este ca un copil de 2 ani încăpățânat: cu cât mai mult te străduiești să-l controlezi, să-l faci să se conformeze cu planul tău, cu atât mai mult îți scapă din mână. Să ne gândim la câtă tehnologie a fost creată ca să ne ajute să dominăm timpul: după orice logică normală la cap, într-o lume cu mașini de spălat vase, cuptoare cu microunde și avioane cu reacție, timpul ar trebui să ni se pară *mai* încăpător și *mai* abundent, mulțumită grămezii de ore eliberate. Dar asta nu se potrivește cu experiența reală a nimănui. Cumva, a devenit mult mai exasperant să aștepti două minute cuptorul cu microunde decât să aștepti două ore cuptorul obișnuit – sau să aștepti zece secunde să se încarce o pagină web lentă față de trei zile ca să primești aceeași informație prin poștă.

Același tipar autosabotant se aplică și multor încercări ale noastre de a deveni mai productivi la muncă. Acum câțiva ani, îngropat sub e-mailuri, am aplicat cu succes sistemul numit

Inbox Zero, dar am descoperit repede că, atunci când devii foarte eficient la răspuns la e-mailuri, nu se întâmplă altceva decât că primești și mai multe. Mă simțeam mai ocupat (de la atâtea e-mailuri), așa că am cumpărat cartea *Metoda GTD*, a lui David Allen, un guru în materie de time management, adevărat de promisiunea lui că este „posibil ca o persoană să aibă un număr copleșitor de lucruri de făcut și totuși să funcționeze productiv, cu o minte limpede” și „ceea ce luptătorii de arte marțiale numesc «o minte asemenea apei»”.<sup>4</sup> Dar nu am reușit să apreciez implicația mai profundă transmisă de Allen (că întotdeauna vom avea prea multe de făcut), ci m-am pornit să încerc să fac imposibil de multe lucruri. Da, am ajuns să zbor prin lista de lucruri de făcut cu viteză și mai mare, dar numai ca să descopăr că începeau să apară, prin magie, cantități și mai mari de muncă. (De fapt, nu este magie; este psihologie simplă, plus capitalism. Vom reveni la asta mai târziu.)

Toate acestea nu semănau deloc cu ideile noastre despre viitor. În 1930, într-un discurs intitulat „Posibilități economice pentru nepoții noștri”, economistul John Maynard Keynes a făcut o predicție celebră: într-un secol, mulțumită creșterii câștigurilor și progresului tehnologic, nimeni nu avea să fie nevoit să muncească mai mult de cincisprezece ore pe săptămână. Provocarea avea să fie să ne umplem abundența de timp liber nou-câștigat fără să înnebunim. „Pentru prima oară de la crearea sa”, a spus Keynes publicului, „omul se va confrunta cu problema lui adevărată, cu problema lui permanentă – cum să-și folosească libertatea de grijile economice presante.”<sup>5</sup> Dar Keynes se înșela. S-a dovedit că, atunci când oamenii câștigă suficient cât să-și acopere nevoile, nu fac decât să găsească noi

<sup>4</sup> *Metoda GTD. Artă productivității fără stres*, David Allen, ed. rev., trad. Romica Lixandru, Editura ACT și Polton, București, 2017, pp. 45, 57 (n.l.).

lucruri de care au nevoie și noi stiluri de viață la care să aspire; nu reușesc niciodată să țină pasul cu vecinii, pentru că, ori de câte ori sunt în pericol de a-i ajunge din urmă, își nominalizează alți vecini, mai noi și mai buni, cu care să încerce să țină pasul. Prin urmare, muncesc tot mai mult și mai mult și, în scurtă vreme, gradul de ocupare devine o emblemă a prestigiului. Ceea ce, evident, este complet absurd: în aproape toată istoria noastră, toată ideea îmbogățirii era să *nu* fie nevoie să lucrezi atât de mult. Mai mult, starea de ocupare a celor mai bogați decât tine este contagioasă, pentru că o cale extrem de eficace de a face mai mulți bani, pentru cei din vârful copacului, este să reducă din costuri și să facă îmbunătățiri de eficiență în companiile și în industriile lor. Asta înseamnă mai multă nesiguranță pentru cei de pe crengile de mai jos, care sunt astfel obligați să muncească mai mult doar ca să se mențină pe linia de plutire.

## Cum nu facem ce trebuie

Dar aici ajungem în miezul problemei, la o senzație mai profundă și așadar mai greu de pus în cuvinte: aceea că, până și cu atâta activitate, chiar și cei relativ privilegiați dintre noi rareori ajung să facă ce trebuie. Avem senzația că ne-am putea dedica timpul unor lucruri mai importante și mai satisfăcătoare, chiar dacă nu putem spune care anume sunt ele – și totuși ne petrecem sistematic zilele făcând alte lucruri. Dorul acesta de mai mult sens poate lua multe forme: este prezent, de exemplu, în dorința de a te devota unei cauze mărețe, în intuiția că acest moment anume din istorie, cu toate crizele și suferința lui, cere de la tine mai mult decât obișnuitul „câștigă și cheltuiește”. Dar este prezent și în senzația de frustrare că

trebuie să lucrezi de luni până vineri ca să cumperi felii de timp pentru munca pe care chiar îți place să o faci și în dorința simplă de a-ți petrece mai mult din scurtul tău interval pe pământ cu copiii, în natură, sau măcar să nu fii prins în trafic spre serviciu. Conservaționistul de mediu și autorul spiritual Charles Eisenstein își amintește când a simțit pentru prima oară această „greșeală” fundamentală în felul cum ne folosim timpul, pe când era copil, crescând pe fondul confortului material din America anilor 1970:

Știam că viața trebuia să fie mai plăcută de atât, mai adevărată, mai cu sens, și că lumea trebuia să fie mai frumoasă. Nu era normal să urâm zilele de luni și să trăim pentru weekenduri și vacanțe. Nu era normal să fim nevoiți să ridicăm mâna ca să ni se dea voie să facem pipi. Nu era normal să fim ținuți înăuntru pe vreme frumoasă, zi după zi.<sup>10</sup>

Iar senzația aceasta de greșeală nu face decât să fie exacerbată de încercările noastre de a deveni și mai productivi, care par să aibă efectul de a împinge lucrurile cu adevărat importante și mai departe dincolo de linia orizontului. Ne petrecem zilele încercând să „răzbim” prin sarcini, ca să „scăpăm de ele”, cu efectul că trăim mental în viitor, așteptând vremea când vom ajunge în sfârșit să ne apucăm de ce contează cu adevărat – iar între timp ne facem griji că nu facem destul, că poate ne lipsește voința sau energia de a ține pasul cu viteza la care pare să se deplaseze acum viața. „Spiritul vremurilor este unul de urgență fără nicio bucurie”, scrie eseista Marilynne Robinson, care observă că mulți dintre noi ne petrecem viața „pregătindu-ne pe noi și pe copiii noștri să fim mijloace pentru niște scopuri de nedeslușit care nu sunt câtuși de puțin ale noastre”.<sup>11</sup> Zbaterea noastră ca să terminăm tot ce avem de făcut servește, poate,

intereselor *cuius*; orele tot mai multe de lucru (și faptul că ne folosim venitul suplimentar ca să cumpărăm mai multe bunuri de consum) ne transformă în roțițe mai eficiente în mașinăria economică. Dar nu ne aduc liniște sufletească și nu ne determină să petrecem mai mult din timpul nostru limitat cu oamenii și cu lucrurile la care ținem cel mai mult.

*4000 de săptămâni* este încă una din mulțimea de cărți despre cum să profităm la maximum de timp. Dar este scrisă cu convingerea că time managementul așa cum îl știam până acum a eșuat spectaculos și că trebuie să încetăm să ne mai prefacem că nu este așa. Momentul acesta ciudat din istorie, în care timpul pare atât de dezarticulat, oferă poate tocmai ocazia ideală să ne regândim relația cu el. Gânditorii dinaintea noastră s-au confruntat și ei cu provocările acestea și, când le aplicăm înțelepciunea la prezent, anumite adevăruri ies în evidență și mai mult. Productivitatea este o capcană. A deveni mai eficient doar te face să fii mai grăbit, iar încercarea de a curăța punțile le face să se umple din nou. Nimeni din istoria omenirii nu a obținut vreodată „echilibrul între muncă și viața personală”, orice ar însemna asta, și în niciun caz n-ai să ajungi tu la el imitând cele „șase lucruri pe care oamenii de succes le fac înainte de ora 7 dimineața”. Nu va veni niciodată ziua în care să ai în sfârșit totul sub control – în care inundația de e-mailuri să fie ținută sub control; în care listele cu lucruri de făcut să nu se mai lungească; în care să te achiți de toate obligațiile la muncă și în viața de familie; în care să nu se enerveze nimeni pe tine pentru că ai depășit un termen de livrare sau ai greșit; și în care persoana complet optimizată care ai devenit se va putea dedica, în sfârșit, lucrurilor din care se presupune că se compune viața adevărată. Să începem prin a ne recunoaște eșecul: toate acestea nu se vor întâmpla niciodată.

Dar știi ce? Asta este o veste *excelentă*.

Partea | Alege să alegi  
întâi

## 1 | Viața care-și acceptă limitele

*Adevărata problemă nu este timpul nostru limitat. Adevărata problemă (de asta sper să te conving) este că am moștenit fără să ne dăm seama (și ne simțim sub presiune să trăim după) un set problematic de idei despre cum să ne folosim timpul limitat și toate sunt practic garantate să înrăutățească lucrurile. Ca să ne dăm seama cum am ajuns aici și cum putem evada către o relație mai bună cu timpul, trebuie să dăm ceasul înapoi – până la vremurile când nu existau ceasuri.*

Dacă le pui pe toate în balanță, categoric este cazul să fii recunoscător că nu te-ai născut țăran în Anglia Evului Mediu timpuriu. În primul rând, ai fi avut mult mai puține șanse să apuci maturitatea; dar, chiar și așa, viața care ți se oferea ar fi fost una definită de servitute. Ți-ai fi petrecut zilele zdrobitor de grele lucrând pământul pe care îți permitea să trăiești seniorul local în schimbul unei proporții zdrobitoare din ce produceai sau din venitul pe care îl puteai genera din producția ta. Biserica ți-ar fi cerut și ea contribuții regulate și ți-ar fi fost mult prea frică de osânda eternă ca să n-o ascuți. Noaptea, te-ai fi retras în coliba ta cu o singură cameră, împreună nu doar cu restul familiei tale (care, ca și tine, rareori ar fi făcut baie sau s-ar fi spălat pe dinți), ci și cu porcii și cu găinile, pe care le-ai fi luat în casă cu tine noaptea; urșii și lupii încă hoinăreau prin păduri și s-ar fi hrănit cu orice animale rămase afară după apusul soarelui. Bolile ți-ar fi fost și ele tovarășe constante: câteva dintre afecțiunile familiare erau rujeola,

gripa, ciurma bubonică și „focul Sfântului Anton”, o formă de toxinfecție alimentară cauzată de cerealele mucegăite, din cauza căreia bolnavul delirant se simțea de parcă îi ardea pielea sau de parcă era mușcat de dinți nevăzuți.<sup>1</sup>

## Timpul înainte de programe

Dar există și un set de probleme pe care, în mod aproape sigur, nu le-ai fi avut: problemele de timp. Chiar și în zilele cele mai epuizante, probabil nu ți-ar fi trecut prin minte că aveai „prea multe de făcut”, că trebuia să te grăbești sau că viața trecea prea repede și nici vorbă să te gândești că n-ai nimerit echilibrul între muncă și viața personală. La fel, în zilele mai liniștite, nu te-ai fi simțit niciodată plictisit. Și, deși moartea era o prezență constantă, fiindcă viețile se terminau timpuriu mult mai des decât în ziua de azi, timpul nu ți s-ar fi părut o resursă limitată. Nu ai fi simțit nicio presiune să găsești moduri de a-l „economisi”. Și nici nu te-ai fi simțit vinovat că îl irosești: dacă îți luai o pauză de o după-amiază de la împlătit grâul ca să te duci să vezi o luptă de cocoși în piața mare, nu ți s-ar fi părut că „chiulești de la muncă”. Iar toate acestea se întâmplau nu doar pentru că lucrurile mergeau mai lent pe atunci sau pentru că țărani medievali erau mai relaxați ori mai resemnați cu soarta lor. Ci pentru că, din câte ne putem da seama, în general ei nu percepeau timpul ca pe o entitate abstractă – ca pe *ceva*.

Dacă sună derutant, este pentru că modul nostru modern de a gândi timpul este atât de adânc înrădăcinat încât uităm chiar și că este un mod de gândire; suntem ca peștii proverbiali care nu știu ce este apa, pentru că îi înconjoară din toate părțile. Dar, dacă ne distanțăm mintal puțin, perspectiva noastră începe să arate destul de ciudat. Ne imaginăm timpul ca pe

ceva separat de noi și de lumea din jurul nostru, „o lume independentă de secvențe măsurabile matematic”, în cuvintele criticului cultural american Lewis Mumford.<sup>2</sup> Ca să înțelegi ce vrea să spună, gândește-te la o problemă legată de timp – cum ai de gând să-ți petreci după-amiaza de mâine, de exemplu, sau ce ai reușit să faci în ultimul an – și, fără să fii complet conștient la început, vei ajunge probabil să vizualizezi în minte un calendar, un metru, o ruletă, numerele de pe cadranul unui ceas sau o altă formă mai vagă de program. Apoi vei începe să-ți măsoari și să-ți judeci viața adevărată în raport cu unitatea aceasta de măsură imaginară, aliniindu-ți activitățile pe programul din mintea ta. Edward Hall exprima același lucru cu imaginea benzii rulante care trece mereu pe lângă noi. Fiecare oră, săptămână sau an este ca un recipient purtat pe bandă, pe care trebuie să-l umplem în timp ce trece ca să simțim că ne folosim bine timpul. Când avem prea multe activități ca să încapă confortabil în recipiente, ne simțim neplăcut de ocupați; când sunt prea puține, ne simțim plictisiți. Dacă reușim să păstrăm ritmul cu recipientele în mișcare, ne felicităm că „am ținut pasul” și considerăm că ne justificăm existența; dacă lăsăm să treacă prea multe neumplute, simțim că le-am irosit. Dacă folosim recipientele etichetate „timp de lucru” în scopuri de timp liber, s-ar putea să se nerveze angajatorul. (El a plătit pentru recipientele alea; sunt ale lui!)

Țărânul medieval pur și simplu nu avea niciun motiv să adopte o asemenea idee bizară. Lucrătorii se trezeau când răsărea soarele și se culcau când apunea, iar lungimea zilelor le varia odată cu anotimpurile. Nu aveau nevoie să se gândească la timp ca la ceva abstract, separat de viață: mulgeau vacile când erau de muls, strângeau recolta când era de strâns și oricine încerca să impună un program extern peste lucrurile acestea (de exemplu, să se ocupe de tot mulsul pe o lună